

Леся ПІКУН,

к.філол.н., доцент, доцент кафедри
іноземної філології,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
вул. Шевченка, б. 95, 14027, Чернігів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3072-2173>

lesyapikun@stu.cn.ua

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНОГО КОСТЮМА ЧЕРНІГІВЩИНИ

У статті розглядається навчальна практика як важливий етап професійної підготовки майбутніх філологів, що забезпечує практичне закріплення знань отриманих під час вивчення курсу «Практика англійської мови». Метою дослідження є обґрунтування доцільності впровадження дослідницьких проєктів і розробка методичних підходів для формування лексичної та соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів на основі історико-культурного матеріалу Чернігівщини. Авторка статті пропонує на розгляд низку дослідницьких проєктів, присвячених темі «Одяг різних епох на території Чернігівщини», яка поєднує мовні, культурологічні, історичні, та перекладацькі аспекти. Аргументується доцільність використання локального культурного матеріалу як джерела лексичних одиниць і засобу формування соціокультурної компетентності. У статті пропонується поетапна модель організації навчальної практики, що включає підготовчий, основний і підсумкові етапи з відповідними видами діяльності: складання тематичного глосарія, пошук іншомовних відповідників термінів, опис музейних експонатів, створення мультимедійної презентації. Особлива увага приділена музейним колекціям Чернігівського історичного та художнього музеїв як джерел автентичного матеріалу для опрацювання спеціалізованої лексики. Результати дослідження показують, що реалізації такого дослідницького завдання дозволяє не лише закріпити мовні знання, а й розвинути навички академічного пошуку, аналізу і синтезу інформації, опису візуальних об'єктів і перекладу культурно маркованих реалій. Такий підхід формує у студентів глибше розуміння взаємозв'язку мови та культури, що є ключовим для адекватного перекладу та міжкультурної комунікації. У статті також визначено перспективи подальших досліджень у сфері міждисциплінарної інтеграції навчальної практики зокрема шляхом розширення тематики дослідницьких проєктів.

Ключові слова: практика англійської мови, навчальна перекладацька практика, дослідницька діяльність, лексична компетенція, культурна компетенція, опис музейних джерел.

Вступ. Сучасна професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів передбачає вивчення теоретичних дисциплін і системну практичну підготовку. У цьому контексті навчальна практика є ключовим етапом, що забезпечує перехід до усвідомленого використання набутих знань у професійній діяльності. Навчальна практика для бакалаврів-філологів є не просто етапом ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, а й унікальним майданчиком для інтеграції теоретичних знань і практичних навичок (Мілова, с. 139). Слушною є теза про

те, що «важливою проблемою підготовки студентів є вдале співвідношення теоретичної та практичної частин навчання, введення результатів наукових пошуків у навчальний процес» (Павлюк, с. 4). Тож впровадження дослідницької роботи в навчальну практику студентів дозволяє поглибити й актуалізувати знання здобуті в аудиторіях.

Існує декілька наукових розвідок, присвячених вивченню різних аспектів мовної і перекладацької підготовки, пошукам ефективних моделей і технологій організації практики в навчанні майбутніх філологів задля опанування іноземної мови, використання її в подальшій професійній

діяльності та міжкультурній комунікації. Однією з таких робіт є дослідження І.О.Горошкіна «Перекладацька практика як засіб формування мовної особистості майбутніх перекладачів», присвячена вивченню та визначенню потенціалу перекладацької практики в сучасних соціокультурних умовах. Науковець зосереджує увагу на соціокультурному складнику в перекладацькій практиці з метою формування уявлення про етичні, моральні норми поведінки прийняті в соціумі, на прикладі турецької культури (Горошкін, с.35). Стаття О.Є. Мілової та Н.В. Павлюк описує проектний підхід в організації та проведенні навчальної перекладацької практики, який сприяє поглибленню й удосконаленню професійних перекладацьких і універсальних навичок й умінь: перекладацькі, технічні, навички конструктивного планування, комунікативні, дослідницькі, вміння працювати в команді, керувати проектом тощо (Мілова, с.147). Стаття С.І. Хмельницької, І.В. Холод та І.М. Лемик «Інноваційні технології навчання майбутніх перекладачів» вивчає використання новітніх інструментів і технологій? що спонукають підвищенню ефективності роботи перекладачів і використовується як їх основний професійний інструментарій (Хмельницька, с.314).

Результати поданих науково-дослідних робіт доцільно впроваджувати в практику, втім очевидно, що у вітчизняній науці бракує праць присвячених впровадженню студентської науково-пошукової компоненти в етап практичної підготовки філологів-перекладачів, що зумовлює актуальність поданого дослідження.

По-перше, поглиблення лінгвістичного матеріалу для філологів, а особливо для майбутніх перекладачів, є вкрай ваговим. Важливо не просто знати слова, а розуміти їх культурний контекст, синонімічний ряд і стилістичні особливості. Тема «Одяг», яка вивчається на курсі «Практика англійської мови» є ідеальною для розширення лексичного запасу, адже вона охоплює широкий спектр термінів – від історичних назв елементів костюма до сучасних модних тенденцій.

По-друге, поєднання навчальної практики з невеликим дослідницьким завданням допомагає студентам поступово опанувати соціокультурну компетентність. Одяг у такому контексті постає просто предметом побуту, а стає історичною, культурною та соціальною ознакою. Коли студенти простежують процес зміни одягу у певному

регіоні, вони краще розуміють взаємозв'язок мови та культури. Таке усвідомлення є важливим для адекватного перекладу та міжкультурної комунікації.

По-третє, такі завдання сприяють розвитку аналітичного мислення. Самостійний пошук джерел, робота з матеріалом, його упорядкування та презентація тренують уміння, як допоможуть перекладачам у подальшій професійній діяльності.

По-четверте, науковий пошук учасників практики спонукає застосовувати на практиці лексичні одиниці, граматичні конструкції та стилістичні прийоми, вивчені на заняттях з практики та граматики англійської мови, що робить навчання більш осмисленим та ефективним.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження дослідницьких проектів з тематики «Одяг різних епох на території Чернігівщини» у структуру навчальної практики студентів філологів, а також розробка методичних підходів до формування лексичної та соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів на основі історико-культурного матеріалу Чернігівщини.

Методологія дослідження. Зазначена мета та завдання дослідження зумовлюють застосування базових загальнонаукових методів для його реалізації. Описово-аналітичний метод використовується для детального опису та аналізу моделей організації навчальної практики на прикладі дослідницького проекту «Одяг різних епох». Робота над проектом залучає порівняльно-зіставний і дослідницький методи, спрямовані на зіставлення іноземних та українських термінів і понять, формування глосарія, здобуття нових знань шляхом самостійного пошуку та творчу реалізацію.

Результати дослідження. Методика викладання іноземних мов та організація мовленнєвої практики завжди передбачають актуалізацію лексичних одиниць за тією чи тією темою. Однак, повноцінна інтеграція дослідницького компонента у професійну практику майбутнього перекладача дозволяє вийти за межі простого заучування слів і забезпечити глибоке занурення в тему, а також допомагає систематизувати вивчену лексику і доповнити її специфічним лексиконом. На прикладі регіональних особливостей, як-то одяг різних історичних епох нашої країни, у контексті мовної практики філологів є малодослідженим напрямом. На наш погляд, такий шлях відкриває широкі можливості для

урізноманітнення змісту і підходів у професійній підготовці майбутніх перекладачів.

У вітчизняній методичній літературі освітньо-професійні практики розглядаються здебільшого як можливість адаптації молоді, що здобуває філологічну освіту, до професійного середовища. Водночас тема інтеграції навчальної практики дослідницькою діяльністю, ще не отримала достатнього висвітлення. Наявні методичні рекомендації рідко враховують можливість поглибленого міждисциплінарного підходу у сфері вивчення мови через локальні культурні явища.

Навчальна практика є переходом від теоретичного навчання до професійної діяльності. Навчальна практика сприяє ознайомленню зі специфікою обраної професії та набуттю практичних навичок. Збалансоване співвідношення предметів теоретичного і практичного блоків є важливим складником перекладацької практики. Відтак доцільно перекладацьку практику використовувати як поле для закріплення і поглиблення здобутих знань та удосконалення практичних навичок перекладу. Ефективність навчальної практики безпосередньо залежить від гармонійного поєднання теоретичної підготовки та практичного застосування знань. Саме тут дослідницька робота відіграє центральну роль, стаючи органічним продовженням курсу практика англійської мови.

Тема «Одяг» має значний потенціал для залучення до роботи з джерелами в локальному культурному контексті. Дослідження традиційного та сучасного вбрання Чернігівщини дозволяє майбутнім перекладачам не лише застосувати мовні знання, а розширити словниковий запас, поглибити культурологічну обізнаність та опанувати професійні навички: користування довідковою та лексикографічною літературою, а також навичками письмового перекладу. Під час вивчення теми «Одяг» у межах курсу «Практика англійської мови» студенти працюють з лексикою, котра охоплює як базові та і більш спеціалізовані назви, ідіоми та фразеологізмами пов'язані з цією сферою. Тож дослідницьке завдання в межах перекладацької практики дозволяє закріпити вивчену лексику шляхом її активного використання у нових контекстах, а саме в описі історичного одягу, у порівнянні стилів, у перекладі спеціалізованих текстів. Дослідницька робота поглиблює знання,

додаючи до вокабуляру майбутніх філологів-перекладачів вузькоспеціалізовану термінологію, пов'язану з різними елементами одягу, наприклад, назви частин народного костюма, тканинами, техніками оздоблення. Така робота вимагає використання довідкової літератури, словників, що збагачує словниковий запас англійської та рідної мов. Пошукова робота у вивченні теми «Одяг» розвиває навички перекладу специфічної лексики та культурних реалій, що є надзвичайно важливим для майбутніх перекладачів.

Важливим аспектом успішної реалізації дослідницької роботи є наявність відповідної матеріальної й інформаційної бази для вивчення теми «Одяг» від часів Київської Русі до сьогодення. На території Чернігівщини ідеальною платформою для проведення практичних досліджень є Чернігівський обласний історичний музей імені Василя Тарновського та Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана. Ці музеї володіють великими й унікальними колекціями, які стануть невичерпним джерелом інформації для бакалаврів. Зокрема Чернігівський обласний історичний музей імені Василя Тарновського містить експонати, що відображають історію Чернігівщини від найдавніших часів до сьогодення. У його фондах представлені знахідки, що можуть дати уявлення про одяг давніх слов'ян. У музеї є значна колекція українського народного костюма Чернігівщини XIX початку XX століть. Вона дає змогу студентам побачити оригінальні зразки одягу, вивчити деталі крою, матеріали й оздоблення. Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана може стати додатковим ресурсом для дослідження, надаючи можливість проаналізувати зображення одягу на картинах різних епох. Це допомагає студентам побачити, як одяг відображався в мистецтві й, можливо, виявити додаткові деталі й історичні особливості. Робота в музеях дозволяє учасникам практики не лише збирати інформацію, а й розвивати навички спостереження, опису й аналізу візуальних джерел, що є цінним для перекладачів, які працюватимуть з описами творів мистецтва, культурних об'єктів або під час супроводу екскурсій. Перспектива спілкування з музейними працівниками, за наявності такої можливості, може також стати джерелом цінних лінгвістичних та культурологічних знань, розвитку ерудиції та індивідуальних творчих здібностей.

Розглянемо приклад дослідницького завдання – вивчення специфіки одягу та його елементів від часів Київської Русі до сьогодення на території Чернігівщини. Таке завдання має значну цінність у накопиченні специфічної лексики. Філологи мають працювати з українськими термінами, що позначають елементи традиційного одягу, наприклад: жупан, очіпок, корсетка, запаска, свитка, плахта, літник тощо, а також шукати їхні англійські відповідники, або адекватні описові переклади. Це дозволить створити власний тематичний глосарій дослідження з поданої теми, вимагатиме роботи з різними історичними, етнографічними, мистецтвознавчий та лексикографічними джерелами, що сприяє формуванню навичок академічного пошуку, аналізу та синтезу інформації, критичного мислення. Це сприяє підготовці студентів до майбутньої перекладацької роботи, де нерідко доводиться працювати з вузькоспеціалізованими текстами. Вивчення регіонального костюма дає змогу зануритись в історію та культуру, що розширить соціокультурні знання, дає розуміння особливості регіону, символіки елементів одягу та їхньої функції в житті громади. Подібна робота сприяє розвитку країнознавчих та культурологічних компетенцій, що є обов'язковим компонентом професійної підготовки філолога-перекладача. Дослідницька робота такого виду виходить за рамки суто мовознавчих завдань і стимулює загальний розвиток студента підвищуючи його інтерес до історії культурології та мистецтва.

Для ефективної реалізації дослідницької роботи під час навчальної практики філологам можна запропонувати наступні теми і систему завдань структуровану за етапами та видами діяльності.

Тематика проєктів «Дослідження одягу різних епох на території Чернігівщини»:

- Clothing of the elite of the Chernihiv Principality (Medieval period of the X-XII centuries);
- Chernihiv during the Polish-Lithuanian Commonwealth: the fashions of the townspeople and nobility;
- Peasant and townspeople fashion in the Chernihiv region of the XVIII-XIX centuries;
- Chernihiv on the border between tradition and modernity in the early XX century (1900-1930s);
- Everyday and festive clothing in Soviet Chernihiv (1950-1980s).

На підготовчому етапі студенти ознайомлюються з базовими джерелами. Вони складають бібліографічний список наукових праць, монографій, статей присвячених історії та специфіці одягу тієї чи тієї доби, використовують бібліотечні каталоги, наукові бази музейних фондів зазначених установ. Крім того, учасники практики займаються пошуком англійських джерел, якщо такі є, або джерел з англійськими анотаціями, що дозволить актуалізувати навички читання та розуміння наукових текстів англійською мовою. Під час підготовчого етапу формується глосарій основних українських термінів на основі вивчених джерел. Студенти мають скласти початковий глосарій українських термінів, що позначають елементи одягу тканини, техніки вишивки, оздоблення тощо, які зустрічаються в описах традиційного вбрання. Для кожного терміну надається коротке визначення.

Під час основного етапу проводиться музейна екскурсійна робота, студенти роблять фотографії експонатів, що стосуються періоду їх дослідження, описують їх і складають опис трьох-п'яти експонатів англійською мовою на основі зібраних українських термінів та аналізу спеціалізованих джерел. Майбутні філологи знаходять відповідні англійські еквіваленти, а у разі відсутності прямого відповідника запропонують описовий переклад. Вони складають словник з визначеннями англійської та українською мовами та, за можливості, приклади вживання.

На завершальному етапі відбувається систематизація й узагальнення матеріалів. Студенти збирають усі отримані матеріали – глосарій, словник перекладів, фотозвіт, аналітичні нотатки – в єдиний дослідницький звіт або презентацію. Вони розробляють мультимедійну презентацію за результатами свого дослідження й утілюється англійською мовою. Результати дослідження передбачають обмін думками з аудиторією, відповіді на запитання, обговорення труднощів, з якими зіткнулися під час активізації мовного ресурсу та культурних реалій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, практичний етап навчання філологів перекладачів є ключовим етапом у формуванні їхньої професійної компетентності, що дозволяє інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками перекладу, дослідницької діяльності та культурної комунікації. Запропонований варіант дослідницької роботи в межах навчальної практики демонструє

ефективність такого підходу: студенти не лише засвоюють та активізують лексичний матеріал, але й опановують інструменти академічного пошуку, критичного аналізу, культурологічного осмислення, дослідження локальних культурних феноменів, зокрема еволюції одягу від часів Київської Русі до сучасності. Це дозволяє майбутнім перекладачам сформувати глибше розуміння взаємозв'язку мови та культури, засвоїти вузькоспеціалізовану лексику, опанувати навички створення тематичних глосаріїв і працювати з міжмовними відповідниками у сфері термінології. Інтеграція дослідницьких

завдань у структуру навчальної практики є ефективним інструментом формування професійної компетентності філологів. Використання локального культурного матеріалу, зокрема елементів традиційного одягу Чернігівщини, забезпечує міждисциплінарний підхід до навчання, сприяє розвитку мовної соціокультурної та перекладацької компетентності. Перспективними напрямками подальших досліджень є розширення переліку тематичних досліджень у межах навчальної практики філології різних регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горошкін І.О. Перекладацька практика як засіб формування мовної особистості майбутніх перекладачів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015, III (30), № 59, С. 35-38.
2. Мілова О.Є., Павлюк Н.В. Навчальна перекладацька практика. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (350). С. 139-148. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2\(350\)-139-148](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2(350)-139-148)
3. Павлюк Н. В., Мілова О. Є. *Перекладацька практика: методичні рекомендації*. Київ: КУБГ, 2017. 42 с.
4. Хмелівська С.І., Холод І.В., Лемик І.М. Інноваційні технології навчання майбутніх перекладачів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 4 (22). 305-316. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-305-317](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-305-317)

REFERENCES

- Horoshkin, I. O. (2015). Perekladatska praktyka yak zasib formuvannia movnoi osobystosti maibutnikh perekladachiv. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (30) (59), 35-38.
- Milova, O. Ye., Pavliuk, N. V. (2022). Navchalna perekladatska praktyka. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 2(350), 139-148. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2\(350\)-139-148](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2(350)-139-148)
- Pavliuk, N. V., Milova, O. Ye. (2017). *Perekladatska praktyka: metodychni rekomendatsii*. Kyiv: KUBH. 42 s.
- Khmeliivska, S. I., Kholod, I. V., Lemyk, I. M. (2023). Innovatsiini tekhnolohii navchannia maibutnikh perekladachiv. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 4(22), 305-316. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-305-317](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-305-317)

Lesia PIKUN,

Candidate of Philological Science, Associate Professor
of the Foreign Philology Department,
Chernihiv Polytechnic National University,
95, Shevchenko str., 14027, Chernihiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3072-2173>
lesyapikun@stu.cn.ua

FORMATION OF LEXICAL AND SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TRANSLATORS BASED ON THE TERMINOLOGY OF HISTORICAL COSTUMES FROM THE CHERNIHIV REGION

Abstract. The article examines student educational translation practice as an essential stage of future professional training, facilitating the practical reinforcement of knowledge gained through the English Language Practice course. The research objective is to substantiate the appropriateness of

implementing research-based student projects and developing methodological approaches for shaping the lexical and sociocultural competence of future translators based on the historical and cultural material of the Chernihiv region. The author of the article proposes a series of research projects on the topic 'Clothing of different eras in the Chernihiv region,' which combines linguistic, cultural, historical, and translation aspects. The study validates the effectiveness of using local cultural heritage as a source of vocabulary and a tool for developing sociocultural competence. The article outlines a step-by-step model for organising educational translation practice, including preparatory, main and final stages with relevant activities: compiling a thematic glossary, searching for English equivalents of Ukrainian costume terms, describing museum artefacts, and creating Multimedia presentations. Special attention is given to the collections of the Chernihiv Regional Historical and Art Museums as sources of material for working with specialised vocabulary. The project experience enables students not only to consolidate their language knowledge but also to develop academic research skills, information analysis and synthesis, visual description, and translation of culturally marked concepts. The article also highlights future research perspectives in the area of interdisciplinary integration within philological internship programmes, particularly by expanding the range of research topics.

Keywords: *English Language Practice, student translation practice, research activity, lexical competence, cultural competence, museum sources description.*

Стаття надійшла до редакції 30.10.2025

Прийнято до друку 15.12.2025